

ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Улютіна Олена Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративно та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0003-1982-9911

Яра Олена Сергіївна,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративно та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0002-7245-9158

Обґрунтовано, що адміністративно-правове забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти України є складною багаторівневою категорією, яка поєднує засади, та також нормативні, організаційні, процедурні елементи публічного адміністрування. Проаналізовано законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають зміст і механізми реалізації освітньої діяльності. Встановлено, що таке забезпечення охоплює діяльність Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України та інших суб'єктів публічної адміністрації, а також локальні інструменти адміністративно-правового регулювання. Виявлено, що ключовими складовими є визначення прав і обов'язків учасників освітнього процесу, процедур організації навчання та контролю якості освіти. Доведено, що адміністративно-правове забезпечення реалізується через систему адміністративних інструментів, зокрема ліцензування, акредитацію та моніторинг якості освіти. Проаналізовано основні напрями адміністративно-правового забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти України. Визначено, що базовим принципом є студентоцентризм, який забезпечує орієнтацію освітнього процесу на потреби та інтереси здобувачів освіти. Встановлено, що важливим напрямом є імплементація засад Болонського процесу, що забезпечує інтеграцію до Європейського простору вищої освіти. З'ясовано, що підзаконне нормативно-правове регулювання має комплексний характер і реалізується на державному, відомчому та інституційному рівнях. Доведено, що надання адміністративних послуг, зокрема ліцензування та акредитація, є ключовим інструментом забезпечення якості освіти. Систематизовано, що адміністративно-правове забезпечення освітнього процесу має чітко виражену європейську орієнтацію та спрямоване на забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами. Доведено, що його розвиток пов'язаний із впровадженням принципів академічної свободи, автономії закладів вищої освіти та підвищенням ролі здобувачів освіти. Сучасні тенденції включають цифровізацію освітнього процесу та розширення форм навчання, зокрема дистанційної та дуальної освіти. Ефективність адміністративно-правового забезпечення визначається здатністю держави формувати якісну нормативну базу та забезпечувати її реалізацію.

Ключові слова: академічна свобода, акредитація, Болонський процес, Європейський простір, здобувачі освіти, засади, контроль, ліцензування, публічна адміністрація, публічне адміністрування, публічний інтерес, цифровізація, якість, ефективність.

Uliutina Olena, Yara Olena. CONCEPT AND DIRECTIONS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

It is substantiated that the administrative and legal support of the educational process in higher education institutions of Ukraine constitutes a complex, multi-level framework integrat-

ing foundational principles as well as regulatory, organizational, and procedural components of public administration. Legislative and subordinate legal acts defining the content and implementation mechanisms of educational activities are systematically analyzed. This framework encompasses the activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Education and Science of Ukraine, and other public administration bodies, along with institutional-level regulatory instruments. It is demonstrated that its core elements include the determination of rights and obligations of participants in the educational process, the organization of educational procedures, and quality assurance mechanisms. It is established that administrative and legal support is implemented through a system of administrative instruments, including licensing, accreditation, and quality monitoring. The key directions of such support in higher education institutions are identified and examined. Student-centeredness is defined as a fundamental principle, ensuring that the educational process is oriented toward the needs and interests of learners. Particular attention is given to the implementation of the Bologna Process principles, which facilitate Ukraine's integration into the European Higher Education Area. Subordinate legal regulation is shown to have a comprehensive nature and to operate across national, sectoral, and institutional levels. It is proven that the provision of administrative services, particularly licensing and accreditation, serves as a central mechanism for ensuring educational quality. The study systematizes that administrative and legal support of the educational process demonstrates a clear European orientation and aims to maintain a balance between public and private interests. Its further development is associated with the implementation of academic freedom, the autonomy of higher education institutions, and the strengthening of students' roles. Current trends include the digitalization of the educational process and the expansion of learning formats, including distance and dual education. The effectiveness of administrative and legal support ultimately depends on the state's capacity to establish a coherent regulatory framework and ensure its effective implementation.

Key words: *academic freedom, accreditation, Bologna Process, control, digitalization, efficiency, European area, foundations, licensing, public administration, public interest, quality, students.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток системи вищої освіти України відбувається в умовах глибоких трансформацій, пов'язаних із європейською інтеграцією, цифровізацією та необхідністю підвищення якості освітніх послуг. У цих умовах особливого значення набуває належне адміністративно-правове забезпечення освітнього процесу як ключового елемента публічного адміністрування у сфері освіти. Освітній процес у закладах вищої освіти постає як складна інтелектуальна та організаційна діяльність, що потребує чіткої правової регламентації та ефективних механізмів реалізації. Його функціонування безпосередньо залежить від узгодженості нормативно-правових актів, адміністративних процедур та діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

У правовій доктрині адміністративного права сформувалися різні підходи до розуміння категорії адміністративно-правового забезпечення, що відображають її багатогранний характер. Зокрема, вона

розглядається як сукупність адміністративно-правових засобів, як система організаційно-правових заходів або як комплексна правова конструкція, що поєднує нормативні, функціональні та ціннісні елементи. Особливого значення набуває широкий концептуально-системний підхід, який дозволяє розглядати адміністративно-правове забезпечення як самостійний інститут адміністративного права. У межах цього підходу воно охоплює не лише норми та інструменти, а й принципи, гарантії, функції та концепції публічного інтересу.

Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти України здійснюється на основі законодавства та багаторівневої системи підзаконних нормативно-правових актів, що формують відповідний механізм публічного адміністрування. Водночас цей процес визначається впливом європейських стандартів, зокрема засад Болонського процесу, які забезпечують його орієнтацію на результати навчання

та студентоцентровану модель освіти. Важливу роль відіграють такі напрями, як забезпечення якості освіти, академічна мобільність, інтеграція освіти, науки і практики, а також надання адміністративних послуг у сфері освіти. Сукупність цих елементів формує системний характер адміністративно-правового забезпечення освітнього процесу. У зв'язку з цим постає потреба у комплексному новітньому науковому аналізі поняття та основних напрямів як важливої складової розвитку сучасної системи вищої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До окремих питань адміністративно-правового забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти звертали увагу вітчизняні та зарубіжні вчені П. Алвеш, Т. Біртвістл, К. Браун, Р. Вагенаар, М. Вакерич, О. Дашковська, А. Дудинська, Т. Дудинський, А. Замрига, М. Коста, А. Лемос, Г. Лук'янова, Н. Новак, В. Погребняк, Дж. Е. Сандарс, О. Серікова, А. Сойма, О. Терзі та ін. Водночас поза межами їхнього наукового аналізу залишилися важливі положення, що характеризують сучасний стан вищої освіти в Україні в умовах повномасштабного російського вторгнення та одночасної реалізації євроінтеграційних прагнень Українського народу.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі засадничих положень, наукових доктрин, а також діючого законодавства виявити та узагальнити напрями адміністративно-правового забезпечення освітнього процесу в закладах вищої освіти в Україні та сформувати відповідний категорійний апарат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з нормами Закону України «Про вищу освіту», освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються,

а також на формування гармонійно розвинутої особистості (ст. 47) [1].

Особливістю освітнього процесу у вищій школі відповідно до стандартів Болонський процес є його орієнтація на результати навчання та компетентнісний підхід. У межах цієї моделі освітні програми формуються не навколо змісту викладання, а навколо очікуваних результатів, яких має досягти здобувач освіти. Це перехід від традиційної моделі, зосередженої на викладачеві, до моделі, орієнтованої на здобувача освіти. Такий підхід передбачає активну участь здобувача освіти у формуванні власної освітньої траєкторії. Водночас змінюється роль науково-педагогічного працівника, який виступає не лише джерелом знань, а й організатором освітнього процесу. Іншою важливою особливістю є забезпечення прозорості, порівнюваності та якості освітнього процесу через уніфіковані засоби організації навчання. Зокрема, широко застосовується Європейська система перенесення і накопичення кредитів, яка дозволяє визначати обсяг навчального навантаження та результати навчання. Освітній процес структурується відповідно до рівнів і циклів підготовки, що забезпечує послідовність і наступність здобуття освіти. Значна увага приділяється внутрішньому та зовнішньому забезпеченню якості, що включає оцінювання освітніх програм і результатів навчання [2].

У сфері вищої освіти України Болонський процес є загальновизнаною засадою та системою інструментів, що визначають організацію сучасного освітнього процесу. Його положення у різному ступені імплементовані в діяльність усіх закладів вищої освіти, що свідчить про системний характер європейської інтеграції освітньої сфери. Запровадження принципів Болонського процесу забезпечило уніфікацію освітніх стандартів, впровадження кредитно-трансферної системи, підвищення академічної мобільності та прозорості освітніх програм. Водночас ці трансформації сприяють підвищенню якості освіти та конкурентоспроможності українських випускників на міжнародному

ринку праці. В умовах сьогодення, з урахуванням викликів воєнного стану та цифровізації, відбувається подальше вдосконалення механізмів реалізації Болонських принципів. Це проявляється у модернізації освітніх програм, розвитку дистанційного навчання, а також посиленні внутрішніх і зовнішніх систем забезпечення якості освіти.

В юридичні доктринальні літератури з адміністративного права існують певні тенденції до розкриття змісту та сутності категорії «адміністративно-правове регулювання». Так, О. Терзі вважає, що категорія адміністративно-правового забезпечення є складної системної правової конструкції, що поєднує у собі нормативні, організаційні та функціональні елементи діяльності публічної адміністрації. Підкреслює, що ця категорія не зводиться лише до правового регулювання, а охоплює більш широкий комплекс впливів, спрямованих на впорядкування суспільних відносин. Вона включає взаємодію адміністративно-правових норм, засобів і процедур, які забезпечують досягнення визначених цілей державної політики. Особливу увагу приділено тому, що адміністративно-правове забезпечення реалізується через діяльність суб'єктів публічної адміністрації в межах їх компетенції. Вченим обґрунтовується, що адміністративно-правове забезпечення має подвійний зміст – широкий і вузький. У широкому розумінні воно постає як комплексна система організаційно-правових заходів адміністративного характеру, що здійснюються публічною адміністрацією для досягнення соціально значущих результатів. У вузькому розумінні ця категорія визначається як сукупність адміністративно-правових засобів, закріплених у законодавстві та застосовуваних у межах відповідної державної політики. Підкреслюється, що ключовою ознакою цієї категорії є її інструментальний характер, оскільки вона забезпечує реалізацію норм права через механізм адміністративного впливу [3].

Г. Лук'янова доводить, що адміністративно-правове забезпечення це діяльнісно-

орієнтована правова конструкція, яка спрямована на створення оптимальних умов для реалізації владного впливу у відповідній сфері суспільних відносин. Ця категорія відображає не лише сукупність правових норм, а передусім процес організації та впорядкування взаємодії суб'єктів публічної адміністрації. Адміністративно-правове забезпечення постає як інструмент узгодження дій різних суб'єктів, що не перебувають у відносинах підпорядкування, але об'єднані спільною метою. Воно забезпечує розподіл функцій, уникнення дублювання повноважень і підвищення ефективності публічної діяльності. Обґрунтовується, що адміністративно-правове забезпечення має системний характер і реалізується через механізм, який включає принципи, функції, гарантії та завдання. Воно охоплює не лише нормативні приписи, а й юридичні гарантії, відповідальність, правосвідомість та інші елементи, що забезпечують ефективність його реалізації. Сутність цієї категорії полягає у створенні та підтримці державою належних організаційно-правових умов для досягнення визначених цілей. Водночас адміністративно-правове забезпечення виступає засобом забезпечення безперервності, узгодженості та результативності діяльності публічної адміністрації [4].

А. Замрига вважає, що адміністративно-правового забезпечення це форми активного впливу публічної адміністрації на суспільні відносини, що поєднує нормативні приписи та практичну адміністративну діяльність. Ця категорія не обмежується лише правовим регулюванням, а включає комплекс засад, заходів і інструментів, які реалізуються у процесі діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Адміністративно-правове забезпечення розглядається як механізм упорядкування суспільних процесів через реалізацію норм адміністративного права та здійснення розпорядчої діяльності. Воно спрямоване на досягнення балансу між публічним інтересом та інтересами приватних осіб. Сутністю адміністративно-правового забезпечення полягає у створенні державою належних умов функціонування суспільних відносин

шляхом застосування системи позитивних і негативних заходів впливу. Наголошується на пріоритетності позитивних заходів, які спрямовані на підтримку, розвиток і захист відповідних процесів, тоді як негативні заходи мають обмежувальний і контрольний характер. Водночас адміністративно-правове забезпечення включає систему принципів, інструментів і функцій публічної адміністрації, що забезпечують ефективність його реалізації. Воно характеризується комплексністю, оскільки охоплює нормотворчу, контрольну, сервісну та організаційну діяльність. У цьому контексті адміністративно-правове забезпечення, на думку вченого, постає як самостійна категорія адміністративного права, яка відображає поєднання правових і адміністративних засобів впливу виконавчої влади на суспільство [5].

Н. Новак здійснила науковий аналіз категорії адміністративно-правового забезпечення як комплексного інституту адміністративного права, що поєднує статичні та динамічні елементи правового впливу публічної адміністрації. Підкреслюється, що ця категорія відображає цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення базових потреб людини та публічного інтересу. Адміністративно-правове забезпечення розглядається як система взаємопов'язаних правових інститутів, що формують належні умови для функціонування відповідної сфери суспільних відносин. Воно має людиноцентричний характер, оскільки орієнтоване на захист основоположних прав людини та забезпечення її життєво важливих інтересів. На погляд, вченої сутність адміністративно-правового забезпечення на думку вченої, полягає у створенні державою системи умов, інструментів і процедур, які забезпечують ефективне функціонування суспільних відносин через діяльність публічної адміністрації. Ця категорія включає не лише нормативний компонент, а й практичну діяльність суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на контроль, нагляд, сертифікацію, надання

адміністративних послуг та застосування заходів впливу. Вона характеризується багаторівневістю, оскільки охоплює взаємодію державних органів, органів місцевого самоврядування та недержавних суб'єктів із делегованими повноваженнями. Водночас адміністративно-правове забезпечення включає систему принципів, процедур і гарантій, які забезпечують його ефективність і результативність [6].

Отже, на основі таких доктринальних положень можна виділити три основних різновиди наукового розуміння змісту категорії адміністративно-правового забезпечення. Перший – це вузький функціонально-діяльнісний підхід, у межах якого ця категорія фактично ототожнюється з основними формами діяльності публічної адміністрації. У цьому випадку адміністративно-правове забезпечення розглядається як система практичних дій адміністративних органів, що включають надання адміністративних послуг, видання підзаконних нормативно-правових актів та здійснення виконавчої діяльності. Такий підхід концентрується на зовнішніх формах реалізації адміністративної компетенції без глибокого аналізу внутрішніх системних зв'язків і принципів. Його зміст максимально наближений до категорії публічного адміністрування як процесу реалізації владних повноважень. У цьому аспекті адміністративно-правове забезпечення виступає як практичний інструмент реалізації норм адміністративного права.

Другий різновид становить розширений інструментальний (організаційно-правовий) підхід, у межах якого вузьке розуміння доповнюється характеристикою адміністративно-правового забезпечення як комплексної системи організаційно-правових заходів адміністративного характеру. Тут акцент переноситься з окремих дій на їх системну взаємодію, що забезпечує досягнення визначених цілей державної політики. Адміністративно-правове забезпечення трактується як механізм, який включає адміністративно-правові норми, засоби, процедури та інструменти їх реалізації. У цьому підході ключовим є інстру-

ментальний характер категорії, оскільки вона забезпечує реалізацію права через механізм адміністративного впливу.

Третій - широкий концептуально-системний підхід, що доповнює попередні не лише інструментами та діяльністю, а й основоположними засадами, принципами, цінностями та доктринальними конструкціями адміністративного права. У цьому розумінні адміністративно-правове забезпечення постає як багаторівнева система, що включає не лише норми, засоби та діяльність, а й принципи, гарантії, функції, правосвідомість і концепції публічного інтересу. Воно розглядається як самостійний інститут адміністративного права, що поєднує статичні (нормативні) та динамічні (діяльнісні) елементи. Важливим є людиноцентричний і ціннісний вимір цієї категорії, який визначає її спрямованість на забезпечення прав і свобод людини та публічного інтересу. У цьому підході адміністративно-правове забезпечення виступає як цілісна правова концепція функціонування публічної адміністрації.

На наш погляд, для проблематики адміністративно-правового забезпечення освітнього процесу в закладах вищої освіти України найбільш слушним, є саме третій – широкий концептуально-системний підхід. У межах цієї гіпотези адміністративно-правове забезпечення освітньої діяльності має розглядатися як комплексна система, що поєднує принципи академічної свободи, автономії закладів вищої освіти, якості освіти та забезпечення прав здобувачів освіти. Такий підхід дозволяє врахувати багаторівневу природу освітніх правовідносин, де поєднуються публічні та приватні інтереси. Він забезпечує інтеграцію європейських стандартів вищої освіти, зокрема засад Болонського процесу, у національну систему публічного адміністрування освіти. У цьому контексті адміністративно-правове забезпечення виступає як система засадничих, нормативних, організаційних і гарантійних засобів, спрямованих на забезпечення належної якості та доступності вищої освіти.

Звертаючись до європейського досвіду слід зазначити що, сучасна система забезпечення вищої освіти реалізується через інституційні й нормативні засоби Європейського простору вищої освіти. Однією з ключових особливостей є запровадження трирівневої структури освіти, що включає бакалаврський, магістерський та докторський цикли. Така структура забезпечує порівнюваність освітніх програм і прозорість кваліфікацій між державами. Вона сприяє мобільності здобувачів освіти та їх інтеграції в європейський освітній простір. Запровадження циклів супроводжується уніфікацією вимог до результатів навчання та їх оцінювання. Важливою особливістю є застосування Європейська система перенесення і накопичення кредитів як універсального інструменту вимірювання навчального навантаження. Що дозволяє стандартизувати обсяг освітніх компонентів і забезпечує можливість перенесення результатів навчання між закладами вищої освіти. Кредити визначаються через результати навчання та відповідне навантаження, що підвищує прозорість освітніх програм [7].

Безпосередньо організація освітнього процесу в Україні здійснюється на підставі внутрішнього положення, що затверджується вченою радою закладу вищої освіти відповідно до законодавства. Це положення конкретизує форми, методи та процедури реалізації освітніх програм. Важливим елементом є забезпечення академічної автономії закладу в межах законодавчих вимог. Освітній процес має здійснюватися державною мовою з урахуванням можливості використання інших мов відповідно до закону. Такий підхід забезпечує баланс між національними інтересами та міжнародною інтеграцією освіти. Норми Закону України «Про вищу освіту» передбачають різноманітність форм здобуття вищої освіти як складової освітнього процесу. До них належать інституційні форми (очна, заочна, дистанційна, мережева) та дуальна освіта. Кожна з цих форм визначає специфіку взаємодії між учасниками освітнього процесу. Зокрема, дистанційна форма

базується на інформаційно-комунікаційних технологіях і опосередкованій взаємодії. Дуальна форма передбачає поєднання навчання з практичною діяльністю на робочому місці [1].

Наприклад, ісвітній процес у Національному університеті біоресурсів і природокористування України визначається як інтелектуальна та творча діяльність, що реалізується через систему науково-методичних і педагогічних заходів. Його зміст спрямований на передачу, засвоєння та примноження знань, умінь і компетентностей здобувачів вищої освіти. Важливою складовою є формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до професійної діяльності та саморозвитку. Освітній процес інтегрує навчання, наукову діяльність і практичну підготовку, що забезпечує його прикладний характер. Він організовується з урахуванням сучасних інформаційних технологій і потреб ринку праці. Його метою є підготовка висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців для різних сфер економіки та суспільного життя. Зміст навчання формується через освітні програми, навчальні плани, робочі програми дисциплін і індивідуальні навчальні траєкторії здобувачів. Особливу роль відіграє поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю та залучення роботодавців до освітнього процесу. Значна увага приділяється розвитку самостійної роботи здобувачів та їхній академічній мобільності [8].

Наступною особливістю освітнього процесу в закладах вищої освіти України є формування системи забезпечення якості освіти відповідно до стандартів Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти та Європейського реєстру забезпечення якості Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти. У межах Болонського процесу впроваджено стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості, які застосовуються як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях. Внутрішнє забезпечення якості передбачає систематичний моніторинг освітніх програм і результатів навчання. Зовнішнє забезпечення якості

реалізується через акредитацію та оцінювання незалежними установами. Ще однією суттєвою рисою є забезпечення академічної мобільності та автоматичного визнання кваліфікацій. У цьому контексті функціонують мережі інформаційних центрів, зокрема Європейська мережа інформаційних центрів з визнання освіти та Національні інформаційні центри з академічного визнання. Вони забезпечують взаємне визнання дипломів і періодів навчання між країнами. Це дозволяє здобувачам освіти продовжувати навчання або працювати в інших державах без додаткових бар'єрів. Мобільність розглядається як ключовий інструмент підвищення якості освіти. Особливістю є орієнтація на принципи соціальної справедливості, доступності та навчання впродовж життя, що реалізуються через Європейська рамка кваліфікацій [7].

Академічна мобільність відповідно до підзаконних норм Постанови Кабінету Міністрів України це комплекс організаційних, освітніх і наукових заходів, спрямованих на реалізацію права здобувачів освіти та працівників закладів освіти на тимчасове навчання, викладання або стажування в іншому закладі освіти, у тому числі за кордоном. Її зміст охоплює внутрішню та міжнародну мобільність, що реалізується через освітні, наукові та змішані форми діяльності, включаючи навчання, практику, стажування та участь у спільних проектах. Важливою складовою є укладення партнерських договорів між закладами освіти, які визначають умови, результати та порядок визнання навчальних досягнень. Зміст академічної мобільності передбачає обов'язкове зарахування результатів навчання на основі кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи або сформованих компетентностей. Вона спрямована на інтеграцію України до Європейського простору вищої освіти, підвищення якості освіти, розвиток професійних навичок і міжкультурної взаємодії [9].

Приклад, Положення про академічну мобільність Київського національного університету імені Тараса Шевченка визна-

чає порядок реалізації права учасників освітнього процесу на навчання, стажування та наукову діяльність у закладах-партнерах в Україні та за кордоном. Його зміст охоплює визначення кола учасників академічної мобільності, включаючи здобувачів освіти, науково-педагогічних працівників і дослідників, а також умови їх участі у відповідних програмах. Документ встановлює правові підстави реалізації мобільності через укладення партнерських договорів, індивідуальних договорів та участь у міжнародних програмах і проєктах. Важливим елементом є класифікація видів академічної мобільності на внутрішню та міжнародну, а також за формами реалізації – очну, дистанційну та змішану. Положення також передбачає порядок визнання результатів навчання на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та забезпечення збереження прав здобувачів освіти під час участі у програмах мобільності [10].

Форми організації освітнього процесу в Україні включають навчальні заняття, самостійну роботу, практичну підготовку та контрольні заходи. Основними видами навчальних занять є лекції, семінари, практичні, лабораторні та індивідуальні заняття. Значну роль відіграє самостійна робота здобувачів освіти як елемент формування компетентностей. Практична підготовка реалізується через проходження практики на підприємствах чи в установах. Контрольні заходи забезпечують оцінювання результатів навчання. Освітній процес реалізується за участю широкого кола суб'єктів, включаючи науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти та інших учасників. Вони взаємодіють у межах прав та обов'язків, визначених законодавством. Науково-педагогічні працівники забезпечують викладання, методичну та наукову діяльність. Здобувачі освіти мають право брати участь у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії. Важливим принципом є дотримання академічної доброчесності всіма учасниками [1].

Особливості Болонського процесу в освітньому процесі полягають у глибо-

кій трансформації підходів до організації навчання, зокрема у переході до студентоцентрованої моделі освіти. Така модель передбачає зосередження освітнього процесу на потребах, інтересах і навчальній активності здобувача освіти, а не на викладачеві як єдиному джерелі знань. Важливим елементом є покладення відповідальності за результати навчання на самого здобувача освіти, що стимулює розвиток самостійності та навичок навчання впродовж життя. У межах цієї моделі змінюється роль науково-педагогічного працівника, який виступає організатором і фасилітатором навчального процесу. Освітній процес орієнтується на досягнення чітко визначених результатів навчання, що забезпечує його практичну спрямованість і відповідність потребам суспільства [11].

В науковій літературі різних галузей значне тільки вчених піднімають проблематику напрямків подальшого утвердження та розвитку освітнього процесу в Україні. Так, А. Дудинська, Т. Дудинський, М. Вакерич та інші виокремити певні ключові напрямки розвитку освітнього процесу як складової публічного адміністрування освітньої діяльності. Першим напрямком є цифровізація освітнього процесу, яка передбачає активне впровадження дистанційних і змішаних форм навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій та формування цифрових компетентностей здобувачів освіти. Наступним орієнтація на європейський освітній простір, що виявляється у впровадженні стандартів Болонського процесу, мобільності студентів і викладачів та взаємному визнанні результатів навчання. Послідуючим є забезпечення якості освіти, що охоплює формування внутрішніх і зовнішніх механізмів контролю якості, акредитацію освітніх програм та орієнтацію на результативність навчання. Четвертим напрямком визначається студентоцентризований підхід, відповідно до якого освітній процес орієнтується на потреби, інтереси та індивідуальні освітні траєкторії здобувачів вищої освіти. А також інтеграція освіти, науки та прак-

тики, що передбачає поєднання освітньої діяльності з науковими дослідженнями, інноваційною діяльністю та потребами ринку праці [12].

О. Дашковська, В. Погребняк вважають, що ключових напрямів є формування цілісної системи забезпечення якості освіти, що реалізується через впровадження процедур акредитації освітніх програм, інституційної оцінки та діяльності спеціалізованих органів контролю якості. Важливим напрямом виступає гармонізація структури вищої освіти з європейськими стандартами, що передбачає впровадження сучасних рівнів і ступенів освіти, оновлення переліку спеціальностей та приведення їх у відповідність до міжнародних класифікацій. Суттєвим є також розвиток нормативно-правового забезпечення освітнього процесу, що проявляється у створенні багаторівневої системи нормативно-правових актів та організаційно-методичних документів, спрямованих на реалізацію освітньої політики. Значну роль відіграє оптимізація мережі закладів вищої освіти та адаптація їх діяльності до потреб суспільства і ринку праці, що включає укрупнення закладів, розвиток дослідницьких університетів і підвищення ефективності використання ресурсів. Водночас важливим напрямом є інтеграція освітнього процесу з науковою діяльністю та інноваціями, що забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців і розвиток наукового потенціалу держави [13].

О. Серікова доводить, що освітній процес виступає базовим формування людського капіталу та інтелектуального потенціалу держави. Підкреслює, що сучасний освітній процес характеризується здатністю забезпечувати підготовку фахівців, адаптованих до умов постійних змін та інноваційного розвитку. Особливу увагу приділено взаємозв'язку освітнього процесу з економічним розвитком та конкурентоспроможністю держави. Вчена підкреслює, що війна спричинила втрату частини освітнього та людського капіталу, що негативно впливає на функціонування системи вищої освіти. Обґрунтовано необ-

хідність адаптації освітнього процесу до нових умов, зокрема через впровадження гнучких форм навчання та забезпечення безпеки освітнього середовища. Визначено, що важливим напрямом є відновлення освітньої інфраструктури та підвищення якості освіти відповідно до міжнародних стандартів [14].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізований науковий та законодавчий матеріал дає можливість узагальнити та виокремити основні напрями адміністративно-правового забезпечення вищої освіти в Україні. Такий підхід ґрунтується на системному аналізі норм законодавства, підзаконних нормативно-правових актів і доктринальних положень, що регулюють освітній процес. Узагальнення дозволяє встановити, що зазначене забезпечення має комплексний, багаторівневий характер і реалізується через поєднання державного, відомчого та інституційного рівнів правового впливу. А саме:

Студентоцентризм, як головний принцип адміністративно-правового забезпечення вищої освіти в Україні полягає у нормативному закріпленні орієнтації освітнього процесу на потреби, інтереси та індивідуальні освітні траєкторії здобувачів. Його реалізація забезпечується через встановлення прав здобувачів на вибір дисциплін, форм навчання, участь у формуванні освітніх програм і процедур оцінювання. Водночас законодавство та підзаконні нормативно-правові акти визначають обов'язок закладів вищої освіти створювати умови для самостійної роботи та академічної мобільності.

Болонський процес як високий орієнтир адміністративно-правового забезпечення вищої освіти виступає основою її європейської інтеграції та модернізації. Його імплементація забезпечується через нормативне закріплення ступеневої системи освіти, кредитно-трансферної системи та орієнтації на результати навчання. Центральні органи публічної влади формують політику у цій сфері, а заклади вищої

освіти реалізують її через освітні програми та внутрішні процедури. Це створює єдиний простір визнання кваліфікацій та мобільності здобувачів і викладачів.

Підзаконне нормативно-правове регулювання освітнього процесу є невід'ємною складовою адміністративно-правового забезпечення, що комплексний характер і здійснюється на кількох рівнях публічної влади. Воно не обмежується локальними актами закладів вищої освіти, а формується насамперед актами Кабінету Міністрів України як вищого органу в системі органів виконавчої влади. Важливу роль відіграють також нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері вищої освіти та якості освіти. Лише на завершальному рівні приймаються локальні акти закладів освіти, які конкретизують загальнообов'язкові норми.

Надання адміністративних послуг у сфері вищої освіти становить окремий напрям адміністративно-правового забезпечення, спрямований на реалізацію публічного інтересу та гарантування якості освіти. До таких послуг належать ліцензування освітньої діяльності та акредитація освітніх програм, які здійснюються уповноваженими адміністративними органами відповідно до встановлених процедур. Ці процедури забезпечують відповідність закладів вищої освіти вимогам державних стандартів і створюють правові підстави для здійснення освітньої діяльності. Водночас вони виступають інструментом контролю та підвищення якості освітніх послуг.

Адміністративно-правове забезпечення якості вищої освіти реалізується через поєднання внутрішніх і зовнішніх засобів контролю та оцінювання. Внутрішні системи забезпечення якості функціонують у межах закладів вищої освіти та передбачають моніторинг освітніх програм і результатів навчання. Зовнішні механізми реалізуються через акредитацію, інституційне оцінювання та діяльність спеціалізованих

органів забезпечення якості. Важливим є впровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості, що підвищує прозорість та довіру до системи освіти.

Адміністративно-правове забезпечення академічної мобільності та міжнародної інтеграції спрямоване на створення правових умов для вільного переміщення здобувачів і науково-педагогічних працівників у межах освітнього простору. Воно передбачає укладення міжінституційних договорів, визначення процедур визнання результатів навчання та забезпечення прав учасників мобільності. Особливу роль відіграє використання кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи.

Інтеграція освіти, науки та практики як напрям адміністративно-правового забезпечення полягає у нормативному закріпленні взаємозв'язку освітньої діяльності з науковими дослідженнями та потребами ринку праці. Вона реалізується через розвиток практичної підготовки, впровадження дуальної освіти та залучення роботодавців до освітнього процесу. Такий підхід забезпечує формування професійних компетентностей, необхідних для сучасної економіки. Адміністративно-правове забезпечення створює умови для ефективної взаємодії між закладами освіти, наукою та споживачами послуг вищої освіти – публічними установами, закладений науки, культури освіти, бізнесом тощо.

Отже, адміністративно-правове забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти України слід визначати як комплексну, багаторівневу систему засад та нормативно-правових, організаційних, інституційних та процедурних засобів, що спрямовані на впорядкування, реалізацію та гарантування освітньої діяльності у сфері публічного адміністрування. Воно охоплює діяльність суб'єктів публічної адміністрації, насамперед Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України та інших уповноважених органів, а також локальні засоби регулю-

вання в закладах вищої освіти. Зміст цього забезпечення включає встановлення прав і обов'язків учасників освітнього процесу, визначення процедур його організації, контролю та оцінювання результатів навчання. Водночас воно реалізується через систему адміністративних інструментів, зокрема ліцензування, акредитацію, моніторинг якості освіти та інші форми публічно-сервісної діяльності. Важливою складовою є нормативне закріплення принципів студентоцентризму, академічної свободи, автономії закладів вищої освіти та забезпечення якості освіти. Адмі-

ністративно-правове забезпечення також передбачає інтеграцію національної системи освіти до Європейського простору вищої освіти шляхом імплементації засад Болонського процесу та механізмів академічної мобільності. Його функціонування забезпечує баланс між публічними інтересами держави і суспільства та приватними інтересами здобувачів освіти і закладів вищої освіти. У структурному вимірі воно поєднує статичні елементи (норми, принципи, гарантії) та динамічні елементи (адміністративну діяльність, процедури, інструменти).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38, ст. 2004. *Голос України*, 6 серпня 2014 року. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Birtwistle T., Brown C., Wagenaar R. A long way to go: A study on the implementation of the learning-outcomes based approach in the EU. *Tuning Journal for Higher Education*. 2016. 3 (2). 429–463. [https://doi.org/10.18543/tjhe-3\(2\)-2016](https://doi.org/10.18543/tjhe-3(2)-2016)
3. Терзі О. О. Концепція адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. 40 с.
4. Лук'янова Г. Ю. Адміністративно-правове забезпечення координації суб'єктів протидії корупції в сучасних умовах державотворення: проблеми теорії і практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ : ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», 2021. 40 с.
5. Замрига А. В. Адміністративно-правове забезпечення господарської діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. 40 с.
6. Новак Н. П. Адміністративно-правове забезпечення виробництва та обігу органічної продукції в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ : ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», 2021. 40 с.
7. The European Higher Education Area in 2024: Bologna Process Implementation Report. (2024). Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission / EACEA / Eurydice DOI: <https://doi.org/10.2797/351309>
8. Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Затверджено Вченою радою НУБіП України 26 червня 2025 року, протокол № 12. Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2025. URL: <https://nubip.edu.ua/sites/default/files/official/2025-10/%... 26.06.25.pdf>
9. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 (в редакції постанови КМУ від 13 травня 2022 р. № 599). *Законодавство України*. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>
10. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Затверджено Вченою радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка 8 травня 2023 року, протокол № 12. Київ-

ський національний університет імені Тараса Шевченка. 2025. URL: <https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2023/05/%...%D1%8C...1.pdf>

11. Lemos A. R., Sandars J. E., Alves P., Costa M. J. Evaluating student-centred teaching and learning: A new mixed-method approach. *International Journal of Medical Education*. 2014. 5, 157–164. <https://doi.org/10.5116/ijme.53cb.8f87>

12. Дудинська А. Т., Дудинський Т. Т., Вакерич М. М., Сойма А. Д. Еволюція змісту освіти у вищій школі України в умовах глобальних викликів сьогодення. *Академічні візії*. 2023. № 19. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7920236>

13. Дашковська О. В., Погребняк В. П. Підсумки та перспективи модернізації системи вищої освіти в Україні. *Освітня аналітика України*. 2022. № 2 (18). С. 35–44. DOI: [10.32987/2617-8532-2022-2-35-44](https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-2-35-44)

14. Серікова О. М. Розвиток вищої освіти як критерій постіндустріального суспільства: стан в Україні внаслідок війни. *Український економічний часопис*. 2025. № 8. С. 128–134. DOI: [10.32782/2786-8273/2025-8-22](https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-8-22).

REFERENCES:

1. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 r. № 1556-VII. [Law of Ukraine “On Higher Education” No. 1556-VII. (2014, July 1)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (37–38), 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2. Birtwistle, T., Brown, C., & Wagenaar, R. (2016). A long way to go: A study on the implementation of the learning-outcomes based approach in the EU. *Tuning Journal for Higher Education*, 3(2), 429–463. [https://doi.org/10.18543/tjhe-3\(2\)-2016](https://doi.org/10.18543/tjhe-3(2)-2016)

3. Terzi, O. O. (2021). Kontseptsiia administratyvno-pravovoho zabezpechennia okhorony zdorovia v Ukraini [The concept of administrative and legal support of healthcare in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Research Institute of Public Law.

4. Lukianova, H. Yu. (2021). Administratyvno-pravove zabezpechennia koordynatsii subiektiv protydii koruptsii v suchasnykh umovakh derzhavotvorennia: problemy teorii i praktyky [Administrative and legal support for coordination of anti-corruption entities in modern state-building: Problems of theory and practice]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Interregional Academy of Personnel Management.

5. Zamryha, A. V. (2021). Administratyvno-pravove zabezpechennia hospodarskoi diialnosti v Ukraini [Administrative and legal support of economic activity in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Research Institute of Public Law.

6. Novak, N. P. (2021). Administratyvno-pravove zabezpechennia vyrobnytstva ta obihu orhanichnoi produktsii v Ukraini [Administrative and legal support of production and circulation of organic products in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Interregional Academy of Personnel Management.

7. European Commission, EACEA, & Eurydice. (2024). *The European Higher Education Area in 2024: Bologna Process implementation report*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2797/351309>

8. Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v Natsionalnomu universyteti bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Zatverdzheno Vchenoiu radoiu NUBiP Ukrainy 26 chervnia 2025 roku, protokol № 12. [National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. (2025). *Regulations on the organization of the educational process*]. <https://nubip.edu.ua>

9. Pro zatverdzhennia Poriadku realizatsii prava na akademichnu mobilnist: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 serpnia 2015 r. № 579 (v redaktsii postanovy KMU vid 13 travnia 2022 r. № 599) [Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015). *On approval of the procedure for exercising the right to academic mobility* (Resolution No. 579, as amended in 2022)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF>

10. Polozhennia pro poriadok realizatsii prava na akademichnu mobilnist Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Zatverdzheno Vchenoiu radoiu Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka 8 travnia 2023 roku, protokol № 12. [Taras Shevchenko National University of Kyiv. (2023). *Regulations on the procedure for exercising the right to academic mobility*]. <https://senate.knu.ua>

11. Lemos, A. R., Sandars, J. E., Alves, P., & Costa, M. J. (2014). Evaluating student-centred teaching and learning: A new mixed-method approach. *International Journal of Medical Education*, 5, 157–164. <https://doi.org/10.5116/ijme.53cb.8f87>

12. Dudynska, A. T., Dudynskyi, T. T., Vakerych, M. M., & Soima, A. D. (2023). Evoliutsiia zmistu osvity u vyshchii shkoli Ukrainy v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia [Evolution of the content of higher education in Ukraine under global challenges]. *Akademichni vizii*, (19). <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7920236>

13. Dashkovska, O. V., & Pohrebniak, V. P. (2022). Pidsumky ta perspektyvy modernizatsii systemy vyshchoi osvity v Ukraini [Results and prospects of modernization of higher education in Ukraine]. *Educational Analytics of Ukraine*, 2(18), 35–44. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-2-35-44>

14. Serikova, O. M. (2025). Rozvytok vyshchoi osvity yak kryterii postindustrialnogo suspilstva: stan v Ukraini vnaslidok viiny [Development of higher education as a criterion of post-industrial society: The state in Ukraine due to the war]. *Ukrainian Economic Journal*, (8), 128–134. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-8-22>.

Дата першого надходження статті до видання: 13.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0